

## DOSYA/GÖZLEM VE GÖRÜŞLER

# TABİPLER BİRLİĞİ-KAMU SAĞLIK ÇALIŞANLARI SENDİKALARI İLİŞKİSİNİN GELİŞİMİ

Ata SOYER\*

1. Hekimlerin meslek örgütleri olan tabip odaları (ve onun üst örgütü TTB) ile sağlık işkolundaki sendikalar ilişkisinin tarihi, 1960'lı yılların başına kadar götürülebilir. Gerçi o tarihten önce de, hekim meslek örgütleri vardı; gerek 1928 sonrası "etibba" (sayıları daha az ve daha ayrıcalıklı hekimlerin örgütü), gerekse 1953 sonrası tabip odaları. Sağlık çalışanlarının örgütlenmesi ise, dernekleşme düzeyinde, 19.yüzyıl sonlarına götürülebilir. 1908 sonrası Baytar İttihat ve Teavün Cemiyeti, Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane, Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariye, vb. örgütler sağlık işkolunun ilk örgütleri sayılabilir. (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Cilt 2, 1998) Ama, kamu çalışanlarının sendikalaşması, 1961 Anayasası ve onunla bağlantılı olarak 1965 (624 sayılı) Devlet Personeli Sendikalar Kanunu ile mümkün olabilmisti.

2. 1953 yılında gündeme gelen TTB Yasası, o zamana kadar sayıları ve yaşam koşulları "makul" sayılabilecek hekimlerin işlerinin, devlet adına düzenlenmesi amacıyla hizmete girmişti. Daha çok da, eski ve "hali vakti yerinde" hekimlerin yönetiminde kalmıştı. Böyle bir ortamda, daha çok 1961 Anayasasının özgürlük ikliminin getirdiği kamu çalışanlarının sendikalaşması olanağı, hekimlerce de değerlendirilmeye çalışılmıştır. Tabip Odalarının devlet adına denetleme işlevi nedeniyle ortaya çıkan "yukarıdan" görünümüne tepki olarak, 1965'den sonra daha genç ve dışlandığını düşünen hekimlerin bir bölümü, sendika kurmaya başlamışlardır. Tabip odalarına hekimlerin "zorla" üye olması zorunluluğu, bu nedenle hekimlerin örgüte yeterince sahip çıkmaması, tabip odalarının hekimlerin sorunlarının önemli bölümünü çözememiş-hatta ilgisiz-olması, tabip odalarının fiziksel olanaklarının yetersizliği, vb gerekçelerle bu örgütlerin yetersizliğinden yola çıkarak, bu sorunların çözümü için bir araç olarak gördükleri "çağdaş bir örgüt olan sendika"ya yönelmişlerdir. "...Birisi SSK hekimlerinin muayenehane kazançları Sağlık Bakanlığı ve üniversitenin uzman ve unvanlı hekimlerinin

muayenehane kazançlarının gerisinde. Çünkü sigortalı hastanın onlar için bir kaynak olacak yapısı yok. Ve SSK hekimleri maaşlarıyla çok yakından ilgililer. Biri bu. İkincisi SSK hekimleri sendikal gerçeği yaşıyor. Yani bir işçiyle tartıştığınız zaman 2 gün sonra sendikası geliyor..." (Aktaran Erdal Atabek; İstanbul Tabip Odası, 1990) 1965 sonrası ilk 6 ayda 332 sendika kurulmuş, 1971'e gelindiğinde bu sayı 600'e ulaşmışken, 21 de sağlık personeli sendikası kurulduğu bilinmektedir. Türkiye Memur Hekimler Sendikası Federasyonu (İstanbul, 1967), Türkiye Sağlık Personelleri Sendikası (Ankara, 1965), Türkiye Sıtma Eradikasyonu Personeli Sendikası (Ankara, 1965), SSK Hekimler ve Eczacılar Sendikası (İstanbul, 1965), Türkiye Hekimler ve Eczacılar Sendikası (Ankara, 1965), Türkiye Hemşireler Sendikası (Ankara, 1965), SSBY Merkez ve Taşra Teşkilatı Memur ve Hizmetlileri Sendikası (Ankara, 1965), Türkiye Tıbbi Teknologlar Sendikası (Ankara, 1966), Türkiye Sağlık Tesisleri Personeli Sendikası (Ankara, 1968) bunlardan ilk akla gelenlerdir. (Toplum Hekim, 1992)

3. 1965 yılı ile başlayan sendikalaşma süreci, yasanın aslında sendika değil, dernek kurmaya benzer bir olanak sağlaması nedeniyle, çok sağlıklı olamamıştır (Buna karşın, egemenler, bu haline bile tahammül edemeyerek, 1971 yılında memurların sendikalaşması yasaklanmıştır). Ayrıca, hekimler, diğer sağlık çalışanları ile bir araya gelerek sendikalar kurmak yerine daha çok meslek sendikaları kurma eğiliminde olmuşlardır (en fazla eczacılarla vb meslek grupları ile birlikte olmuşlardır). Ancak, meslek sendikacılığı biçiminde de olsa bu sendikacılık deneyiminin, 1960'ların ikinci yarısında başlayıp, 1970'lerde gelişen Tabip Odalarının siyasallaşması ve gençleşmesi sürecine katkıda bulunmuş olduğu söylenebilir. Örneğin İstanbul SSK Hekimleri Sendikası deneyimi, Erdal Atabek'li bir ekibin TTB'nin başına geçmesi ile aynı döneme denk düşmüştür. "...biz bir türlü duygusal bir sendikal mücadele yaptık ve 65 yılında da, o dernek bazında, Türkiye çapında ilk kurumsal hekim sendikasını kurduk. Ve kurduğumuzdan üç ay sonra tüm

\* Öğrt.Üyesi., Dokuz Eylül Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD

*Türkiye çapında örgütlendik. Başka bir hekim sendikası Türkiye çapında örgütlenmemiştir. Türkiye Hekim ve Eczacıları Sendikası böyle kuruldu. ... Ve sonra biz aynı zamanda tabip odaları ve TTB Merkez Konseyi ile ilgilenmeye başladık... biz neyse 1965 yılında aynı zamanda Merkez Konseyi'ne seçildik. Ve ben 1966-67 yılında sendika başkanlığından ayrıldım. Fakat sendikada ne yaptık? Sendikada...grev yok, toplu sözleşme yok. Fakat sendika adı SSK içinde ilginç bir prestije sahip, işçi sendikalarından dolayı..." (Aktaran Erdal Atabek, İstanbul Tabip Odası, 1990)*

4. 1970'li yıllar, genel olarak Türkiye'nin hızla siyasallaştığı, kamu çalışanlarının daha çok dernekler (Töb-Der, TÜTED, TÜMAS, Tüs-Der, vb.) üzerinden örgütlendiği bir dönem olmuştur. Tabip Odaları (ve TTB), dönemin faşist saldırıları karşısında, bu dernekler, sendikalar ve siyasal partilerle birlikte anti-faşist platformlarda yerini almıştır. Ayrıca, tabip odalarının örgütlenme ve sendikalaşma çalışmaları, bu dönemde başlatılmış, ortaya çıkan ürünlerde, özellikle sağlık personelinin birlikteliği öne çıkarılmıştır. Hekimlerin giderek ayrıcalıklarını yitiren ücretlilere dönüştüğü saptamasından yola çıkılarak, "Şimdiye değin diğer sağlık emekçileri ile birlikte örgütlenmesi, birlikte savaşıma vermesi, işçi sınıfının öncülüğünü kabullenmesini engelleyen bu olgu artık önemini yitirmeye başlamıştır. Bu durum özel olarak sağlık emekçilerinin, genel olarak tüm çalışanların birliğini beraberliğini savunan ilericilere büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Tüm bunlardan sonra tabip odaları mesleki sorunların giderilmesi ve tüm çalışanlarla birlikte sendikalaşma hakkının alınması doğrultusunda savaşıma verilmesi gereken bir örgüttür. Bu örgütteki savaşıma diğer sağlık personeli ile birlikte sendikalaşma savaşıma ters düşmemeli ona bağımlı ve yardımcı olmalıdır." (İzmir Tabip Odası Özlük İşleri Bürosu, 1978) Sağlık alanındaki ilerici-devrimci derneklerle ve sendikalarla, birlikte etkinlikler giderek yoğunlaşmıştır. Bunda dönemin politik yaklaşımının, sol sosyalist parti ve örgütlerin etkisi büyüktür. Toplum örgütlemek için her alanın örgütlenmesi fikri çerçevesinde, meslek örgütleri, sendikalar aynı politik doğrultuda ortak hareket etmelidir yaklaşımı egemendi ve sendika ve tabip odaları, genellikle bu yaklaşımla uyumlu davranmaktaydı.

5. Yine bu yıllar, Tabip Odalarının ve TTB'nin demokratikleştirilmesi ve kitleselleşme yönünde oldukça anlamlı adımların atıldığı bir dönem olmuştur. Bir yandan merkezi düzeyde Temsilciler Meclisi kurumu yaşama geçirilmiş, her toplantı bir başka ilde yapılarak odalarla etkileşim geliştirilmiştir. Bu arada, TTB yönetimi, sağlık hakkı ve sağlık hizmetinin kamusalılığına net vurguları bu dönemde yapmış, bu vurguları, hekimin emekçi olduğu yaklaşımı ile taçlandırmıştır. "Hekimler ve sağlık hizmetini hekimlerle birlikte yürüten sağlık elemanları, insanın vazgeçilmez hakkı olan 'sağlıklı olma hakkı'nı sağlayan hizmeti üreten kişilerdir. İster kamusal sağlık hizmetinde, ister serbest çalışmada olsun hekim emeğinin karşılığı kazanılan insandır, bu niteliğiyle emekçidir" (TTB Merkez Konseyi 1975-76 Çalışma Raporu).

6. 1980 darbesi TTB'ni, Tüs-Der'i, Has-İş'i, Devrimci Sağlık İş'i ve ilerici sendika, dernek ve siyasal yapıları kapatmış, sola ciddi bir saldırı başlatmıştır. İstanbul'da yoğunlaşan ilerici hekim potansiyelini "seyreltmek" amacı ile, TTB merkezi Ankara'ya taşınmış, zaten sınırlı yetkiler içeren TTB Yasası değiştirilerek, kurum üzerindeki devlet vesayeti artırılmıştır. 1984'e kadar kapalı (ve sınırlı olarak faaliyetine izin verilen) TTB, ilk dönemlerde bir toparlanma, kendine gelme süreci yaşamıştır. Ancak, "12 Eylül"ün kadrolar ve kuşaklar arasında kopukluk yaratma hedefi, TTB açısından da başarılı olmuştur. Bir çok yerde, eski birikim/kazanımların yeni keşfedildiği bir acemilik ortamı söz konusu olmuştur. 1970'lerin sonunda neredeyse çok yakın bir hedef olan sendikadan, 1980'lerin sonuna kadar pek söz edilmemiş ve bu hedeften uzaklaşmıştır.

7. Ta ki, beyaz eylemlere kadar. Beyaz eylemler, tabip odası sürecindeki önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Hekimlerin (ve sağlık çalışanlarının) günlük sorunlarını, yine onların öz eylemlilikleri ile kamuoyu gündemine sokulmasının adı olan beyaz eylemler, 1988 Ekim ayının 21'inde Ankara Tabip Odası'nın düzenlediği (Çalışma Bakanı İmren Aykut'un bir demecinin patlattığı bir sürece tepki olarak) bir mitingle başlamış, 1989 Bahar Eylemleri'nden etkilenerek aynı yılın Mayıs-Haziran aylarında kendi özgün rengi ile kamuoyu gündeminin ilk sıralarını işgal etmiştir. Beyaz Eylemler konusu çeşitli çalışmalarda ayrıca değerlendirildiğinden, burada ayrıntıya girilmeyecektir. Ancak, bazı belirlemelerle yetinilecektir. Birinci saptama, oldukça somut ve doğrudan; beyaz eylemlerin Nisan 1989'daki Ankara Tabip Odası Genel Kurulu'nda somutlaşan temel taleplerinden/etkinliklerinden biri, "Sendika Girişim Komitesi" kurulmasıydı. İkinci saptama, beyaz eylemler, hekimlerin (ve de adı hekim eylemleri olmasına karşın çok sayıda sağlık çalışanının da katıldığı eylemlerdir) ve sağlık çalışanlarının gündelik sorunlarını sistematik olarak ortaya çıkarmış, bu sorunları onların bilincine taşımış ve daha da önemlisi sorunların ancak mücadele ile çözülebileceği fikrini hatırlatmıştır. 1989 sonrası başlayan sağlık işkolu sendikalaşma sürecine, bu anlamda, beyaz eylemlerin çok doğrudan katkısı olmuştur.

8. 1989 yılında TTB bünyesinde sendikalaşma fikrinin tartışılması noktasında, önemli bir etkinlik daha vardır; "Cengiz Kılıç Demokratik Kitle Örgütleri ve Tabip Odaları Sempozyumu". Beyaz eylemlerin kısırttığı tartışma ortamının, 1980 sonrası en düzeyli etkinliklerinden biri oldu, bu Sempozyum. Çok şey tartışıldı, ama bazı önemli noktalar öne çıktı. Eylem önemlidir, ama ne için yapıldığı bilinirse! Birinci ders bu. İkincisi, tabip odaları bir "devlet" kurumu değil, bir demokratik kitle örgütüdür-olmalıdır! Bu da ancak, emekten ve demokrasiden yana tutum almakla olanaklıdır. Ve üçüncüsü, emekten yana olmak, bir yanı ile TTB ve Tabip Odalarını bu yönde yönetmekle, bir yanı ile de sağlık işkolunda sendikalaşma ile olanaklıdır. Bu noktada, iki-birbirini dışlamayan- önerme söz konusu oldu. Birinci öneri, çok bilinen ve TTB'nin görünür-resmi eğilimiydi aynı zamanda; "sağlık işkolundaki sendikalaşma

tüm sağlık çalışanlarını kapsamalı". İkincisi ise, TTB içinde oldukça fazla destek gören, ama birkaç toplantı dışında açıkça ve resmen ifade edilmeyen bir görüşü; "TTB de BMA-İngiliz Tabipler Birliği- gibi, hem meslek örgütü, hem sendikal bir yapı olabilir". İrfan Gökçay'ın "Tıpta profesyonel örgütlenmenin tarihi; İngiltere örneği" tebliğinde kendisini bulan bu yaklaşım, ilan edilmemekle birlikte, TTB'nin son 12 yılının görüntüsünün en doğru fotoğrafıdır diyebiliriz. Utangaçça da olsa...(ATO, 1990)

9. 1989 sonrası Ankara Tabip Odası'nın önerdiği "Sendikalaşma Girişim Komitesi", var olan sendikalaşma eğilimlerinin bir bölümünün yaşama geçmesinde katkıda bulunmuştur. Değişik meslek grupları temelinde, eczacı, diş hekimi, sağlık teknisyeni, hemşire kesimlerini temsil eden bir yapılanma oluşturulmuş, bu yapılanma içinden daha sonra Genel Sağlık İş ve Sağlık Sen'in kurucularının bir bölümü çıkmıştır. 1989 içinde TTB, TEB, TVHB (Türk Veteriner Hekimler Birliği), THD (Türk Hemşireler Demeği), TSMD (Teknik Sağlık Mensupları Derneği)'ni temsil eden üyelerin katılımı ile "Sendikalaşma Eşgüdüm Komitesi" kurulmuştur. Bu birliklerin merkezlerinden birer, Ankara, İstanbul ve İzmir gibi illerden 3 kişiden oluşan Komiteye daha sonra, Adana, Eskişehir, Antalya ve Zonguldak'tan da temsilciler katılmaya başlamıştır. Bu yapı 5000 baskıyla işe başlayan "Sağlık İşkolunda Sendika" diye bir de gazete çıkarmıştır. Bu yapı ile olumlu bir çatı olan bu yapılanma, sendikalaşma fikriyatının sağlık çalışanları arasında yaygınlaşması bağlamında yararlı olmuştur. Ancak, meslekler temelinde bir yapı olması, özellikle İstanbul temelli sendikalaşma hareketliliğinin tepkisini almış, meslek örgütlerinin vesayetinde bir sendikal hareket yaratma girişimi olarak da algılanmıştır. Bu algılama, özellikle, sendikaların kuruluş aşamasındaki, meslek örgütleri ile oluşan gerilimin de nedenlerinden biri olabilir.

10. Kamu çalışanlarının sendikalaşması süreci 1989'da yükselerek, 1990'da "pik" yapmış, 1990-91'de sırasıyla Sağlık Sen (26 Ekim 1990), Tüm Sağlık Sen (11 Ocak 1991'de 289 kişi tarafından kurulmuştur) ve Genel Sağlık İş (19 Şubat 1991) kuruluşu ile sonuçlanmıştır. Ankara Tabip Odası'nda başlayan beyaz eylemlerin eş zamanlı olarak önce İstanbul ve İzmir'e de yansması, daha sonra Anadolu'nun büyük odalarına yansması, 1990'da TTB Merkez Konseyi'ne de yansmış, son 12 yıldır yönetimde bulunan Etkin Demokratik TTB Grubu, 1990'da TTB'de yönetime taşınmıştır. Yönetime gelen bu ekip, sağlık çalışanlarının sendikalaşması noktasında, gerek oluşum şekli itibarıyla, gerekse demokratik bir tüzüğe sahip olması nedeniyle, gerekse de bir çok kadrosunun/aktivistinin o yapıda yer alması yüzünden, Tüm Sağlık Sen'e destek vermiştir. Bu destek, dönemin Merkez Konseyi yöneticilerinin bir bölümünün bu sendikanın kurucusu olması ile somutlaşmıştır.

11. Bu açık gibi görülen desteğe rağmen, başlangıçta, özellikle 1993'e kadar, TTB-Tüm Sağlık Sen (ve diğer kamu sağlık çalışanları sendikaları) ilişkileri çok yakın olmamıştır. Bunda, iki taraftan da kaynaklanan nedenlerin olduğunu düşünüyorum. TTB açısından, kuruluştaki somut desteğe

karşın, örgütün bütünü olarak sendikalaşmaya ve somut olarak sendikalara politik ve ideolojik katkı ve destek yeterince olmamıştır. TTB desteği, "gerektiği gibi" ve "gerektiği ölçüde" olmuştur: "nazik-kibar-mesafeli": "Konseyimiz, TTB ve Odalarımızın, hekimlerin özlük haklarını savunmayı her dönemde devam ettirmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu bağlamda sendikalar ve odalar birbirine alternatif örgütler değildir. Sendikalaşmayı bir hedef olarak görmekle birlikte, sendikal faaliyetlerin hayatın her alanında olması gerektiğine inanıyoruz. Bu düşüncelerle kurulmuş ve kurulacak sendikalar ile odalarımız kardeş örgütler, yerine ve zamanına göre birbirine örnek ve öncü örgütler olarak görüyoruz. Sendikaların hayata geçmesi ile bile TTB ve odaların bu alandaki ilişkilerinin devam edeceğine inanıyoruz. Bu duygu ve düşüncelerle, bir yandan sendikaların oluşması aşamasında destek ve katkılarımızı esirgemez iken, Konseyimizin ve odalarımızın da özlük ve sendikal haklar kollarının gelişmesi için azami gayret gösterilmiştir (TTB Merkez Konseyi Çalışma Raporu Haziran 1990-Haziran 1991). Bugünden baktığımızda doğru bir çok sözü içeren bu metni, fazla diplomatik, renksiz, dengeli ve aseptik gördüğümü söylemeliyim. Ama, hakim eğilim de buydu, TTB'de.

12. Ama 1990-1992 döneminin sendikalaşma/sendikalar konusunda örgüt içi ortamı geren tartışmaları da olmuştur. Örneğin 15 Aralık 1990, kritik bir tarihtir. Bu tarihte bir araya gelen TTB yöneticileri ve bazı Tabip Odası temsilcileri, sendikalaşma sürecini tartışmış ve ortak bir görüş açıklamıştır. "...aşağıdaki ilkeler doğrultusunda oluşacak bir sendikanın desteklenmesi kararlaştırılmıştır: 1. Sağlık işkolunda bir sendikanın zorunlu olduğuna inanıyoruz. Bu sendikanın işkolunda en fazla gereksinimi olan sağlık memuru, hizmetliler için daha fazla zorunlu olduğunu düşünüyoruz. 2. Sağlık işkolunda kurulacak bir sendikanın, bu işkolundaki tüm sağlık personelini içermesi gerekir. 3. Sendikanın örgütlenme temeli, işyerleridir. İşyeri temsilciliklerini temel alan bir örgütlenmenin sağlıklı ve demokratik olduğuna inanıyoruz. Oluşturulacak sendika tüzüğünde korunması gereken en hassas ilkenin bu olduğunu savunuyoruz. 4. Sendika kurulsun bile, TTB'nin sendikal ve özlük hakları mücadelesini bırakmaması, tersine geliştirmesi ve sonuna kadar genişletmesi gerektiğine inanıyoruz. 5. TTB ve sağlık işkolunda kurulacak sendika, başta özlük hakları olmak üzere, sağlık personelini ilgilendiren temel konularda birlikte davranması gereken kardeş yapılar olmalıdırlar. 6. Gerek sendika içinde, gerekse işyerlerinde demokratik katılım, sendikanın savunması gereken en temel ilke olmalıdır. 7. Söz konusu sendikanın grevli ve toplu sözleşmeli sendika olması tartışmasız benimsenmesi gereken ilkedir. Ancak bu ilkenin tüzükte yer alması noktasında tartışma çıkarmanın anlamlı olmadığını düşünüyor, bu işlevi yerine getirmenin sendikanın meşruiyet ve kitleliliği ile doğrudan ilişkili olduğunu savunuyoruz. 8. TTB, sendikalaşma konusunda kendi üyeleri arasında tartışmayı yaygınlaştırmak amacı ile, panel söyleşi vb. etkinlikler düzenlemelidir. 9. Sendikalaşma sürecinin salt hukuksal ve tüzük tartışmasının dışında, bu işkolundaki örgütlerin ve sağlık personelinin ortak amaçlar çerçevesinde ortak etkinlikleri ile zenginleştirilmesinin anlamlı olduğunu

*düşünüyoruz. 10. TTB, üyelerine bu ilkeler doğrultusunda oluşturulacak bir sendikanın kurucusu ve işyeri temsilcisi olmaları için çaba göstermeye çağrıda bulunmalıdır.” (15.12.1990 tarihli sendikalaşma toplantısı tutanakları)* Birincisi, bu dil “Çalışma Raporu”ndaki dilden daha az utangaç ve daha nettir. Hedefi belirsiz gibi görünmekle birlikte, daha sonra kurulacak üç sendikadan Tüm Sağlık Sen’i oluşturan ekibin yaklaşımına benzemektedir. Bunda, tartışma sürecinde, Tüm Sağlık Sen’e evirilecek ekibin üyelerinin bulunmasının etkisi büyüktür. Ancak dili daha net olan bu görüş, resmi-örgütsel görüş diye değil, kişilerin imzası ile bir gazete ilanı olarak kamuoyuna duyurulmuştur. Bu da, bugüne kadar az-çok gelen sendikalar konusundaki ikircikli tavrın bir örneği olarak nitelendirilebilir. (ikircikliden kasıt şu; bir olumlu adım atarken, başka bir durumda aynı konuda oldukça farklı, ya da nötr tutum takınılması) Bir başka nokta, bu metni imzalayanların çoğunluğu, Tüm Sağlık Sen kurucusu olmuşlardır. Olumlu bir nokta; TTB 1990 sonrası Özlük Hakları ve Sendikalaşma Kolu kurmuş, bir dizi etkinlik yapmıştır. Ancak bunların, “kadro” düzeyinde kaldığı, bu dönemde panel vb etkinliklerin ötesine geçmediği söylenebilir.

13. Sendikalaşma meselesi, TTB içinde, daha çok kadrolar arasında bir gerilim noktası olmuştur. 1990’da TTB ve büyük illerin yönetimlerini değiştiren ekipler, mücadeleci bir sendikal anlayışa ve grevli-toplu sözleşmeli sendikal anlayışa sahipken, “eskiler”, daha çok görüşmeler/iyi ilişkiler yolu ile hak alma yaklaşımına sahip girdiği tabip odalarında “sendikalaşmaya bakış”, bir ayrım ölçütü olmuştur. Sendikalaşmaya, hele de işkolu sendikalaşmasına yakın durmayan “eskiler”, sendikalaşma meselesi kamuoyuna mal olduğu zaman, ilgilenmeye hatta en önüne geçmeye bile başlamışlardır. Örneğin 1988-90 arasında beyaz eylemlere ve sendikal mücadeleye mesafeli duranlar, iş “popüler” olmaya başladıktan sonra uluslararası sempozyumlar bile düzenlemiştir! Gerçi bu ayrışma, beyaz eylemlere ve örgüte bakış açısından da çıkmış, uzun süre devam etmiş, hatta bugün bile-bir bölümünün karşı devrimci çizgiye geçecek kadar sürmektedir.

14. Tüm Sağlık Sen açısından ise, kuruluşta öne çıkan vesayetsiz sendika yaklaşımı, her türlü meslek örgütüne olduğu gibi, TTB’ye de mesafeli durma şeklinde yansımıştır. Diğer sendikalar ise, TTB ile ilişkilerini daha çok resmi düzeyde ve mesafeli tutmuşlardır. Daha çok öne çıkan anlayış; “sendikalar kurulunca, meslek örgütlerine gerek kalmadı, onlar özlük hakları dışındaki işlerle uğraşınlar” şeklinde olup, meslek örgütlerini ya onları desteklemekle yükümlü örgütler ya da rakip yapılar olarak görme yönündeydi.

15. Burada, bir önemli belirleme daha yapmakta yarar var; 1988-89 yıllarındaki beyaz eylemlerde, hekim temeli ve Ankara merkezi ön plandayken, 1990 yılı Temmuz ayındaki eylemlerde, İstanbul ve İzmir öne çıkmış, hekimlerden ziyade diğer sağlık çalışanları öncülüğü almışlardır. 1988-89 eylemlerinde özlük hakları ile

sendikalaşma talebi neredeyse aynı ağırlıktayken, 1990 Temmuz’unda sendikalaşma talebi nettir ve en öndedir. Bu durum, TTB’de bir şaşkınlık ve içe kapanma etkisi yapmış olabilir (Gerçi içe dönük tartışmalar, toplantılar, eğitimler bir sendikalaşma yanlısı hekim kadrosu oluşturmuştur ama, dışa dönük eylemlilik sınırlıdır). Bundan kurtulması, TTB’nin süreci daha iyi algılaması ile, 1992 sonlarına doğru olmuştur.

16. 1992-93, kamu çalışanlarının sendikaları ile TTB arasında bir sıcaklığın tesisi yönünde adımların atıldığı bir yıl oldu. Bu sıcaklıkta birkaç faktörün etkisi oldu. Öncelikle, TTB içinde, özellikle Adana kaynaklı ortaya çıkan, ve örgütte hiç de azınlık olmayan hekim sendikası eğilimine karşı, demokratik tartışma ortamını dışlamadan, TTB Merkez Konseyi’nin oldukça net tavır koyması, sendikaların TTB’ye bakışında olumlu bir puan olmuştur. İkinci nokta, 1992 yılında DYP-SHP Hükümeti’nin kamuoyunu oldukça etkileyerek gündeme getirdiği “Sağlık Reformu” rüzgarına karşı örgütsel ve politik olarak karşı koyan en önemli odak TTB olmuş, etrafında bir etkin muhalefet oluşmasını sağlamıştır. Sendikaların güveni açısından, bu tutum da bir başka artıydı. Bu bağlamda, 1993 Nisan ayında TTB, Tüm Sağlık Sen ve Genel Sağlık İş’in de içinde olduğu 17 örgütün, Hükümeti düzenlediği II. Sağlık Kongresini “dağıtması” bu güven-işbirliği bağlamında gerçekleşmiştir. Üçüncü nokta, TTB’nin 1992 Temmuz’unda hekimleri “düşünmeye çağırma” eylemliliği, aynı dönemdeki sağlık işkolu sendikalarının iş bırakma eylemliliği ile denk düşmüş, hatta özellikle büyük kentlerde ortak bir eylemlilik yaşanmıştır. Üstelik, bu eylemlilik işyerleri düzeyinde bir yakınlaşmayı getirdiği gibi, dönemin Sağlık Bakanlığı ile masaya oturmayı da gündeme getirmiştir. TTB’nin bu etkinliği ve işbirliğine yatkınlığı, sendikalarla oluşan mesafeleri önemli ölçüde azaltmıştır.

17. Burada 1992-94 yılları arasındaki eylemliliklere daha yakından bakmakta yarar görüyorum. 1992 Temmuz zamlarının yetersiz görülmesine karşı, TTB Ankara Tabip Odası’nın yönlendirmesi ile, “Düşünme Eylemi” örgütlemiş, 15 Temmuz’da tüm ülkede hekimler, iş yerlerinde kendi durumlarını birlikte “düşünerek” eylem yapmışlardır. Bu eylemin sendikaların “iş bırakma” eylemi ile çakışması, her iki eylemi de güçlendiren bir etki yaratmıştır. Tabi ki, yakınlaşma da. Ayrıca, TTB, son iki yılda girdiği “içe kapanıklığı” bu eylemle önemli ölçüde yırtmıştır. Bu eylemden sonraki bir diğer önemli etkinlik, 5 Aralık 1992 yürüyüşüdür. Bir dizi sınırlı ölçekli özlük hakları etkinliğinin ardından gündeme gelmesi, 5 Aralık Ankara Yürüyüşü’nü umulandan önemli kılmıştır. Bu yürüyüşün bir başka anlamı, DYP-SHP Hükümeti’nin halkı yanıltan “sağlık reformu” paketine karşı geliştirdiği “Sağlıkta Herkese Eşit Fırsat” seçeneği ve toplumcu mesajı ile süslenmiş olmasıdır. Ek olarak, 1988-89 beyaz eylemlerinin kısmen tepkici-kısmen kendiliğinden tarzına karşın, 1992 eylemi ve daha sonraki etkinlikler, daha planlı, daha örgütlü ve ülke ölçeğinde eşgüdümlü olmuştur. Sendikalar ve sendikaların özlük hakları konusunda TTB’den ön planda olduğunu düşünen meslektaşlarımız,

1992 Aralık etkinliğine bir ölçüde mesafeli durmuşlardır, ama ilişkileri olumsuz etkileyecek düzeyde olmamıştır.

18. Ancak, bu yürüyüş, başlangıçtan beri Tüm Sağlık Sen ile TTB arasında var olan gerginliğin bir krize dönüşmesine yol açmış, ama daha sonraki birliktelikler bu krizin atlatılmasını sağlamıştır. TTB bünyesinde bir hekim sendikacılığı eğilimini bilen çevreler, bu durumu 1992 yürüyüşü ile ilişkilendirmek istemişler, bu ilişkilendirme de en somut biçimde 2 Ocak 1993 tarihli Gerçek Dergisi'nde kendini bulmuştur. Dergi, "Beyaz Yürüyüş, Hekim Sen için mi?" diye bir başlık atınca, mevcut eğilimler patlayvermiştir. Bir yandan, ağırlığı Adana'da olan hekim sendikası eğilimliler, daha da meşrulaşmışlar, seslerini örgüt içinde daha net çıkarmaya başlamışlardır. (Adana'daki hekim sendikası yanlısı arkadaşlarımız, hekimlerin, diğer sağlık çalışanlarından farklılıklarının altını çizerek, örneğin, hekimliğin bir meslek değil sanat olması, çok uzun ve nitelikli bir eğitim gerektirmesi, özel bir dilinin ve etik anlayışının olması, mistik özelliğe sahip olması ve daha sosyal bir meslek olması, bir yemini olması, ekibin diğer üyeleri ile eşit olamayacak kadar ekip-başı olması, vb gibi özellikler öne çıkarılarak, ayrı örgütlenmenin gerekliliği haklı çıkarılmaya çalışılmaktaydı. Ayrı örgütlenme için haklı olmasa da, ayrı değerlendirmeye alınması gereken özellikler olduğu doğrudur.) Diğer yandan, gerek Tüm Sağlık Sen içinde, gerekse TTB içinde, "bu iş sadece sendikada olur, TTB ne ki" ciler, bu haberi vesile bilerek TTB'ye ve onun yöneticilerine usulü de aşarak "giydirmeye" başlamışlardır. TTB içindeki sendika eğilimliler, "yok TTB, sizin bildiğiniz gibi hekimci değil, işkolucu" yanıtlarına sarılırken, TTB yöneticileri de, dergiye yansıyan usulüne uygun olmayan üslup üzerinden Tüm Sağlık Sen yetkililerine tepki göstermişlerdir. Bu durum, biraz gerginlik, biraz soğuma ve uzaklaşma, biraz olayı dondurma ile atlatılmıştır.

19. Bardağı-olumlu anlamda-taşıran nokta, 1993 Temmuz eylemleri olmuştur. Daha önceki birlikteliklerden ders alan ve birbirine ısınan TTB ve sendikalar, 1993'de tüm ülkeyi "beyaza boyamışlar"dır. Memur eylemliliklerinin en doruk noktasının, sağlık işkolunda gerçekleşmesini sağlamışlardır. Gerek merkezi düzeyde, gerekse iller ve işyerleri düzeyinde oldukça etkili eylemlilikler yapılmıştır. Bu sürecin bir diğer önemli kazanımı, TTB'nin Sağlık Bakanlığı ile hekim özlük hakları konusunda masaya oturması olmuştur. Masada büyük ölçüde anlaşma ile sonuçlanan görüşmeler, Hükümetin genel olumsuz tutumu nedeniyle uygulamaya geçememiştir. 1993 Temmuz görüşmelerinin olumsuz neticelenmesi, 1993 Eylülünden itibaren, yine sendikalarla paralel TTB eylemliliğini güdülemiştir. Bu kez eylemin adı, "uyarı eylemi"dir. Acil hastalar dışında hasta bakmama eylemi, bu dönemde yaşama geçirilmiştir. TTB'nin bu süreçteki güvenilir, mücadeleci ve etkin görünümü, sendikaların TTB ile ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir. 1992-94 yılları arasında Demokrasi Platformu'nun oluşturulması, TTB'nin ve Kamu Çalışanları Sendikalarının bu platformun bir bileşeni olması, ilişkilerin kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur.

20. 1992-94 yılları, TTB'nin bir önceki dönemde el yordamı ile başlattığı sendikalaşma konulu etkinliklerinin, daha somut ve kurumsal kılındığı bir dönem de olmuştur. Birlikte yapılan eylemlerin dışında, il düzeyinde yapılan ortak tartışmaların "işkolu sendikacılığı" konusunda somut tutum alma şekline dönüşmesi, eğitimlerin ciddi sendikal eğitim biçimini alması (BİLAR ile birlikte yapılan yaklaşık 1 aylık sendikal eğitim), sağlık politikaları etrafında yapılan tartışmaların TTB-sendikalar ilişkisinde ortak bir dil ve tavır yaratması, sendikalaşma konusunda uluslar arası ve ulusal düzeydeki bilginin yayın olarak ifade edilmesi dönemde akılda kalan nitelikli işler olarak belirmiştir. Bu arada İstanbul Tabip Odası, üç sendika ile bir toplantı yaparak, aynı sektörde üç sendika bulunmasına bir çözüm getirilmesini gündeme getirdi. Toplantı, TTB'nin sendikalara karşı tutumunu özetleyen bir sonuçla neticelendi: "TTB'nin bu işkolundaki sendikaları rakip değil, dost olarak gördüğü, sağlık çalışanlarının sendikalar arasında bölünmemesi gerektiği, TTB'nin sendikalaşmayı teşvik etmesi gerektiği, işyeri örgütlenmeleri ve kitlesel etkinliklerin sendikal mücadeleyi destekleyeceği" ( 6.2.1993 tarihli toplantı tutanakları) saptamaları yapıldı. Daha sonra bu işkolundaki sendikaların (ve sosyal hizmet alanındaki sendikaların) birleşerek SES'i oluşturmaları (1996 Temmuzunda) TTB'ni haklı çıkarmış-sınırlı da olsa çorbada tuzu olduğu için-sevindirmiştir. Hatta bazı TTB ve tabip odası yöneticilerinin, her iki sendikaya (Tüm Sağlık Sen ve Genel Sağlık İş) üye olmaları, sembolik olarak sürece katkı yapmıştır.

21. Bu tarihten itibaren TTB, sağlık işkolundaki sendikalarla işbirliğini merkezi düzeyde ve bazı iller düzeyinde geliştirmeye başlamış, bir yandan da sendikal birliğin gerçekleştirilmesi yaklaşımına olan yakınlığını sendikalara hissettirmeye başlamıştır. Mümkün olduğu kadar etkinliklerine hem Tüm Sağlık Sen'i hem de Genel Sağlık İş'i de katmaya gayret eden TTB, bu örgütlerden de benzer yakınlık görmeye başlamıştır. 1994 yılı Temmuz ayında "gelenekselleşen" beyaz eylemlere TTB, Tüm Sağlık Sen ve Genel Sağlık İş'le birlikte katılmıştır. Bu dönemde, TTB özlük hakları ile ilgili eylemlerini sürdürmüş, ama daha çok sendikalarla ve onların "pişirdiği" eylemleri, kendi cenahından destekleyen bir konumda kalmıştır. 20 Aralık'taki iş bırakmadan sonra, 21 Ocak 1995 tarihinde, TTB kendi inisiyatifi ile bir miting düzenlemiş, miting istenilen düzeyde gerçekleşmeyince, bu tarihten sonra TTB eylemliliğinde bir ivme düşüklüğü izlenmiştir. Ancak bu dönemde gerek Demokrasi Platformu çerçevesinde, gerek Genel Sağlık İş ve Tüm Sağlık Sen'in katılımı ile gerçekleşen Sağlık Platformu (Sağlık Meslek Birlikleri Danışma Kurulu'na ek olarak) bünyesinde, gerekse özel olarak kamu çalışanları sendikalaşma sürecinin "Kamu Çalışanları Konfederasyonlaşma Kurulu" şeklinde somutlaşmasında daha kurumsal, kalıcı ilişkileri sendikalarla oluşturmuştur. Özellikle TTB düzeyinde ve büyük iller düzeyinde ilişkiler daha da gelişirken, işyerlerindeki eylemliliklerin giderek azalması ve sağlık işkolundaki sendikaların Konfederasyon bünyesine yönelik eylem-etkinlik tercihini daha çok öne çıkarması nedeniyle, TTB-sendika ilişkileri, olumlu ama tabana gidildikçe

derinliksiz yapısını çok aşamamıştır. "Hekimlerin çalışma ve yaşam koşullarında yaşanmasına karşın, bu gerilemeyi giderme yönündeki sektörel etkinlikler de sınırlı kalmıştır. Bu saptama gerek TTB, gerekse sağlık işkolu sendikaları açısından geçerlidir. Merkezi düzeyde kamu çalışanları eylemliliğinin artmasına karşın, sağlık sektöründe, bu sektör çalışanlarının örgütlerinin eski olumlu iletişim/işbirliği geleneklerinin gerilemesi, yine bu örgütlerin birimlerdeki örgütlülüklerinin azalması/merkezi yapılara dönüşmesi, kazanımlara dönüştürülemeyen eylemliliklerle insanların yorulması/bıktırılması nedeniyle istenilen düzeyde tepkiler örgütlenememiştir. Sağlık işkolunda Tabip Odaları ile daha önce birlikte davranabilen sendikalar, odalardan ziyade diğer işkollarındaki sendikalara öncelik veren bir yol tercihine girmiştir. Bu uzlaşmaya ek olarak bu sendikaların siyasi talep-sendikal talep dengesini gözetmeyen tarzları, daha mesleki yapılar olan tabip odalarında tepki yaratmıştır..." ifadesi (TTB Merkez Konseyi Çalışma Raporu, 1994-96), 1994 sonrası iki yılın özeti sayılabilir. Sağlık işkolundaki sendikalar, bir dönem önce sağlık sektörünü birlikte "beyaza boyadıkları" Tabip Odaları yerine, aynı örgütsel yapı içinde birlikte oldukları diğer kamu çalışanları sendikalarını "tercih" etmeye başlamışlar, böylelikle 1992-94 döneminde yaşanan olumlu ilişki, olumluluk düzeyinde sürmekle birlikte, pratik açıdan içeriksizleşmeye ya da resmi bir düzeyde kalmaya yönelmiştir.

22. 1996 sonraki iki yıl, KESK'in 14 Aralık 1996 tarihli "Demokratik Toplum, Halkçı Bütçe" eylemine katılım, Susurluk eylemleri, Ocak 1997 eylemleri, 1 Mart 1997'de SES ile birlikte "Sürgünle Kadrolaşmaya, Balyozla Özelleştirmeye, Çeteyle Suskunlaştırmaya Karşı İnsanca Yaşam Yürüyüşü", 14 Mart 1997 "Hekim Bildirgesi" ile birlikte TTB eylemleri, 23 Mart 1997 Bursa (Sağlık Meslek Birlikleri ve SES ile) Yürüyüşü, 15 Temmuz 1997 ile başlayan bir dizi Sağlık Bakanlığı görüşmesi, 1998 Bütçesi etkinlikleri (KESK ve diğer meslek birlikleri ile), 13 Mart 1998 Maliye Bakanlığı ile görüşme ve yürüyüş (SES ile) gibi ilk akla gelen eylemliliklerle geçmiştir. Görüldüğü gibi daha merkezi bir tarzın öne çıktığı, merkezi disiplin açısından olumlu, ama yerel inisiyatifleri giderek körelttiği için sakıncalar içeren bir eylemlilik/ilişki hattı oluşturulmuştur; sendikalar ve TTB arasında. TTB İşçi sendikaları, memur sendikaları, meslek örgütlerinin birlikte oluşturduğu Demokrasi Platformu benzeri yapılara daha fazla tabi olan bir tarz izleyerek, ülkedeki demokratikleşme açısından olumlu davranmıştır. Bu durum, bazı eylemlilikler üzerinden illere de yansımıştır. Ancak, bu merkezi tarz, giderek örgüt içi demokratik dinamikleri daha sonraki yıllarda daha belirgin olmak üzere- ve yerel düzeydeki inisiyatifleri "zedeler" bir hale yol açmıştır diye düşünüyorum. Tabii ki, genelleme yapmak pek doğru olmasa gerek, ama önemli bir etken olarak altını çizmek istedim. Bir başka sıkıntı içeren nokta ise, özlük hakları etkinliklerinin/ilişkilerinin önemine binaen merkezileştirilmesi ya da merkezi bir politika olarak ele alınması, özlük hakları ve sendikalaşma konusundaki kol faaliyetlerinden vazgeçme/imtina etme süreci ile paralellik arz etmiştir. Bu da bir başka inisiyatif odağından oluşacak enerjiden tasarruf anlamına gelmiştir. Bugünden

baktığımda, konunun öneminin bunda etken olduğunu düşünmekle birlikte, sendikalaşma ile ilgilenen kadroların örgütün daha "sol" insanları oldukları ve kolay denetlenebilir kişiler olmadıkları, daha fazla denetim için zor denetlenen yapıların merkeze çekilmeleri tercihinin de dönüşümde etkili olduğunu söyleyebilirim. Bir de azalan toplam örgütsel enerjinin, bu tür manipülasyonlarla, daha tasarruflu kullanmanın mümkün olabildiği bilinen bir olgudur da.

23. 1990 sonrası yaşanan süreç, TTB'nin özlük hakları ile ilgilenmek zorunda olması gereken bir örgüt olduğu fikrini öne çıkarmıştır. 1996-98 dönemi de, bu fikriyatı yaptıkları ve söyledikleri de benimsemiştir: "Hekimlerin gündemi-her düzeyde-özlük hakları ile doludur. Eğitim hastanelerinin eğitici kadrolarından, asistan ve pratisyen hekimlere kadar geniş bir yelpazede bu ihtiyaç hissedilmektedir. Bu ihtiyacın gereklerini yerine getirmek konusunda örgütümüzde birden fazla eğilim bulunmaktadır. Bir eğilim özlük hakları mücadelesi ile hekim örgütünün birebir sorumluluğu olmadığını söylemektedir. Bununla buluşan bir diğeri ise bu mücadelenin tek yerinin sendika olduğunu söyleyerek adresi de netleştirmektedir. Yaklaşımlardan birisi de sadece hekimlerle birlikte/hekimler için-diğer çalışanlarla karışmayan- bir mücadelenin sonuç alıcı olduğunu öngörmektedir. Yukarıda kabaca ifade edilen yaklaşımların ortak sonucu TTB bütünselliğinin özlük hakları mücadelesinde aktif bir özne olmasını "engellemek" olarak tezahür etmesidir. MK bu yaklaşımların gerçek ihtiyacımızı karşılamadığı düşüncesindedir. TTB'nin ücret başta olmak üzere kendi dinamikleriyle yapabilecekleri diğer çalışanları dışlama anlamını taşımamaktadır. Aksine kendi kitleyle birlikte yapacağı etkinlikler diğer çalışanların mücadelesini de zenginleştirici role sahip olacaktır. Hekim kitlesinin özgünlüklerini gözönüne alarak yapılacak çıkışlar, diğer çalışanlarla birlikte olma olanaklarımızı artıracaktır" (TTB Merkez Konseyi Çalışma Raporu, 1996-98).

24. Hülasa; bu yazı, "hekimler sendikalaşmalı mı?", "sendikalaşmanın nesnel temelleri nedir ve ne kadar gerçekleşmiştir?", vb sorunları tartışma iddiasında değildir. Sonuçta kişi olarak, işkolu sendikasımdan yana ve Tüm Sağlık Sen ve SES kurucusu, SES üyesiyim. Yukarıda eleştirel de yaklaştığım hekim örgütünde 1986-98 döneminde yöneticilik yaptım. Dolayısı ile, söz konusu eleştirelilik, bir bakıma kendi faaliyetliliğimi de kapsamaktadır. Yani özeleştiri özelliği de taşımaktadır. İşkolu sendikasımdan yana olmakla birlikte, bu sendikanın hekimleri aktif olarak kapsamasının önünde halen çok sayıda engel olduğunu düşünüyorum.

Bu konuda bir çok faktör sayılabilir. Ama gerek uluslar arası, gerekse ulusal düzeyde hekimler, meslek örgütlerine (ve de meslek sendikalarına), işkolu sendikalarından daha yakın bakıyorlar. İster nesnel durum denilsin, isterse hekim elitizmi saptaması yapılsın, bunun aksi bir durum, henüz uluslararası düzlemde istisna teşkil etmektedir.

TTB, diğer meslek örgütleri gibi, hekimlerin devletle ilişkisini düzenlemek amacı ile-korporatist bir mantıkla-

kurulmasına karşın, 1960 ve 1970'lerin siyasal atmosferi, 1980 ve 1990'ların emekçi vurgusu ile, kendisine biçilen misyondan bir hayli uzaklaşmış, devletten ve sermayeden bağımsız, emekten ve halktan yana bir örgüt olma hattına yönelmiştir.

Daha önceki geleneğinin üzerine, 1986 sonrası, hak almanın ancak mücadele (ve mücadele temelli müzakere) ile mümkün olacağına altını çizen hekim hareketi, 1980 ile kesintiye uğramış olan sağlık işkolundaki sendikalaşma sürecinin, bir anlamda ebesi olmuştur. Gerçi bu anlayış, TTB içinde, bugün karşı devrimle uzlaşmaya varacak ayrışmanın da ilk nüvelerini oluşturmuştur.

TTB, ayrı bir hekim sendikasına karşı olmuş, bu konuda tutarlı (hem de demokratik) davranmış, bu bağlamda hekim elitizmine prim vermemiş, emekten ve demokrasiden yana olmuş, bu özelliğini Emek ve Demokrasi Platformlarında yer alarak pratiğe yansıtmış, sağlık sektöründe işkolu sendikacılığının başından beri savunucusu olmuştur. Bunlara karşın, 2002 itibarıyla bakıldığında, TTB'nin son 12 yıldır sadece bir meslek örgütü gibi davrandığını söylemenin zor olduğunu, hatta onun fiilen bir hekim sendikası gibi davrandığını söyleyebilirim. Üstelik bu davranış, onu çok eleştirenlerce de benimsenmiş görünüyör.

Bunu bir olumluluk ya da olumsuzluk veya bir tutarsızlık olarak ifade etmiyorum. Bir saptama, sadece. Bir çok nedeni var, tabii. 1980 sonrası başka "adres" olmaması, sağlık alanında örgütlenmenin gereğine inanan hekimleri TTB'ye çekmişti. Bu hekimler, 1986 sonrası, bu örgütü bir mücadele örgütü olarak kurguladılar ve hekimlerce de benimsendi bu durum. TTB, özlük hakları sorunu ile ilgileniyordu, birimlerde örgütleniyordu, sadece özlük hakları ile değil-yatay geçişten şeflik sınavları, pratisyen hekimlikten işçi sağlığına-hekimlerin yaşamı ile çok sayıda konuyla-az da olsa etkili olarak-İlgileniyordu, güvenilir yönetici ve kadrolara sahipti, her ne kadar tepki duyulsa da hekim elitizmi duygularına cevap da veriyordu, üstelik sendikanın sert-daha politik-ayrıcılıkçı olmayan ortamından daha hekimce bir ortama sahipti, vb. Tüm bu -haklı/haksız, olumlu/olumsuz- gerekçeler, TTB'nin utangaçça kabullendiği, BMA tipi, yani hem meslek örgütü hem sendika olma özelliğini açıklayabilmektedir. Üstelik, bu modele çok karşı olan ve sendikaya yönelen hekimlerin önemli bölümü, ya TTB'ye geri dönmek, ya da bu "işleri" bırakmak durumunda kalmıştır. Bu süreçte etkili bir faktör de, sendikaların grev ve toplu sözleşme hakkının olmamasıdır. Bu hakkın olmaması, iki ayrı örgütün hangisinin daha etkin olduğunu anlamada bize yeterince olanak sunmamaktadır. Gerçi, grev de, toplu sözleşme de mücadele ile alınabilir, ama bu mücadeleye katılmak, TTB'nin daha "makul" gelen tarzının biraz dışındadır ve henüz bu mücadeleye katılmaya-tabii ki örgütlenmeye-hevesli çok sayıda hekim yoktur.

TTB, sendikalarla ilişkilerini baştan itibaren-başlangıçtaki sıkıntılı bir dönem dışarıda tutulacak olursa-olumlu düzeyde tutmaya gayret etmiş ve merkez ve büyük

iller düzeyinde başarılı da olmuştur. Bugün, TTB ve SES arasında oldukça olgun, kurumsal bir ilişki mevcuttur. Ancak, ilişki küçük illere, sağlık kurumlarına ve tek tek sağlık çalışanlarına indikçe, aynı iyimserlikten söz etmek mümkün değildir. Hatta, olumsuzluklar ağır basmaktadır. Örneğin, çok sayıda tabip odası yöneticisi, kadrosu halen sendika üyesi değildir, üye olanların da ilişkisi oldukça sınırlıdır. Denilebilir ki, sendikalar, hekimleri istihdam etmekte çok başarılı değil. Doğru olabilir. Ama bunun doğru olması, TTB kadrolarının sendikalardan uzak kalmasını haklı kılmamaktadır. Velhasıl, TTB-sendikalar ilişkisi, daha çok sözel düzeyde (panel, yayın, tartışma) ve birlikte eylem düzeyinde kalmış, kadroların sorunu olmaktan öteye çok geçememiştir. Sonunda TTB, sendikalar tarafından, en azından birlikte iş yapılmakta uyumlu, hadi pek tatsızlık çıkmasın, "yarı-sendikal" örgüt olarak benimsenmiş olarak kalmıştır. Hekimlerin önemli bölümünce de...

#### KAYNAKLAR

- 15.12.1990 tarihli sendikalaşma toplantısı tutanakları  
6.2.1993 tarihli toplantı tutanakları  
Adana Tüm Sağlık Sen üyesi bir grup hekim (1993), "Adana'lı hekimlerin İsteği Hekim Sendikası mı?", Toplum ve Hekim Şubat 1993, Sayı 53.  
ATO (1990), Demokratik Kitle/Meslek Örgütleri, Tabip Odaları: Sorunlar, Perspektifler, ATO Yayınları, 1990.  
Gerçek Dergisi, 2.1.1992 tarihli sayısı.  
Hatun Şükrü (1989), "ATO Ara Genel Kurulu ve Sonuçları: Bir Değerlendirme", ATOB, 1989/6.  
İstanbul Tabip Odası Demokrat Hekimler (1990), Program ve Seçki-1, Seçki-2.  
İstanbul Tabip Odası vd. (1990), Sağlık ve Kamu Çalışanları Sendikal Hakları: 1960'dan...1990'a, Dosya Yayıncılık, 1990.  
İzmir Tabip Odası Özlük İşleri Bürosu (1978), "Türkiye'de Hekimler ve Sendikalaşma", Toplum ve Hekim, Sayı 9.  
Kara Seçkin (1991), Sağlık İşkolu Memur Sendikalaşması ve Grev", Aralık 1991, Sayı 48.  
Seçinti Enver (1991), "Hekimlerin Sendikalaşması Üzerine", Aralık 1991, Sayı 48.  
Soyer Ata (1989), "Beyaz Eylemlere Bakanlık Baskısı", ATOB, 1989/6.  
Şemin Semih (1992), "1980'den Günümüze Hekimler ve Hekim Örgütleri", Toplum ve Hekim Mayıs 1992, Sayı 50.  
Toplum Hekim (1992), "Bir Tüzük ve Sendikalaşma", Toplum ve Hekim Mart 1992, Sayı 49.  
Toplum ve Hekim (1993) "Hekim Hareketliliği 1988-89 Özel Sayısı", Temmuz 1993, Sayı 55.  
Toplum ve Hekim (1994), "Sendikalaşma Dosyası", Mayıs-Haziran 1994, Cilt 9, Sayı 61.  
TTB (1992), Sağlık Kongresi: "Dünyada ve Türkiye'de Hekim Örgütlenmesi", Cilt 2.  
TTB Haber Bültenleri 1989-1991.  
TTB Merkez Konseyi 1975-76 Çalışma Raporu  
TTB Merkez Konseyi 1988-90 Genelgeler, Yazışmalar, Basın Açıklamaları.  
TTB Merkez Konseyi Çalışma Raporu Haziran 1990-Haziran 1991  
TTB 40. Büyük Kongre Çalışma Raporu, Haziran 1992  
TTB Merkez Konseyi Çalışma Raporu, Temmuz 1992-Haziran 1994  
TTB Merkez Konseyi Çalışma Raporu, 1994-96  
TTB Merkez Konseyi Çalışma Raporu, 1996-98  
Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Cilt 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1998  
Yalçın Mehmet (1992), "1992'de Tabip Odalarında Sendikal Perspektif", Toplum ve Hekim Eylül 1992, Sayı 51.